

N:o 228.

Af herr **J. R. Kjellén**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om godkännande af förslag till öfverenskömmelse mellan svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag m. fl. å andra sidan, angående viss grufegendom m. m.

Då man tager del af den till innevarande års Riksdag aflåtna kungl. propositionen i den så kallade malmfältfrågan, så skall man utan tvifvel erfara det tillfredsställande intrycket, att frågan nu ändtligen blifvit växlad in på ett rätt spår.

Visserligen är icke sagdt, att detta spår är det enda eller ens det genaste och säkraste till målet. Det torde icke kunna bestridas, att ett öppet och helt statsförvärf innebär förmåner, som ingen annan lösning skänker. Jag tänker härvid främst på tvenne förhållanden: att exporten skulle kunna smidigt anpassas efter yttre och inre konjunkturer, samt att vinsten hel och oafkortad skulle kunna komma nationella företag till godo. I statens hand skulle malmfälten t. ex. under nuvarande förhållanden rentaf kunna bli ett slags förläggare för själfva inlandsbanan, så nämligen att malmexporten för någon tid ökades till kanske 3—4 gånger nuvarande kvantitet och vinsten användes till att bygga banan. Sålunda skulle bägge våra största ekonomiska frågor kunna lösas i ett och samma drag, såsom *en* affär. Sådana utsikter öppnar ingen annan lösning af malmfrågan. Och då man ifrågasätter statens förmåga af affärsmässig förvaltning, så torde man alltför mycket se tillbaka på den tid som varit; vissa företeelser i nyaste svensk politik ge vid handen, att den byråkratiska surdegen icke längre sitter så djupt i våra departement, och att det icke saknas »affärshufvud» å statens vägnar.

Man kan alltså med ett visst fog anmärka, att regeringen halkat väl lätt förbi denna möjlighet, då den (å sid. 68 i propositionen) icke har haft mera att säga därom, än att ett statsinköp »icke längre torde kunna ifrågasättas» med det värde bergen numera erhållit. Å andra sidan innebär detta uttalande gifvetvis också ett omdöme af hög auktoritativ betydelse. Regeringen från sin utsiktspunkt är uppenbarligen bättre skickad än någon enskild att rätt bedöma de på denna fråga inverkan faktorerna; och det kan icke antagas, att den gjort det omnämnda uttalandet utan att först hafva undersökt ställningen med afseende på ett direkt statsförvärf och funnit den hopplös.

Förhåller det sig så, då måste den nu uppdragna linjen betraktas som den bästa, som står oss till buds. I alla händelser betecknar den, som redan allmänt erkänts, ett afgjort företräde framför den af närmast föregående regering anvisade. Genom att förkorta väntetiden till 25 år och tillerkänna staten från begynnelsen »utdelning å preferensaktierna» har årets kungl. proposition bragt hela frågan mera inom det närvarandes och den politiska realitetens horisont. Genom att åt staten återförvärfva den ställning, som enligt grufstadgan tillkommer vederbörande jordägare, har den skapat ett fast principiellt underlag för framtiden. Genom att under här föreliggande betingelser tillerkänna staten, ägaren af utfartsvägarna, samma rätt till vinning af företaget som ägaren af grufvan och besörjaren af grufdriften, har den ställt det föreslagna samarbetet på en oangriplig rättsvisas grund.

Men om det således fritt och med tacksamhet bör erkännas, att frågan nu är inne på ett rätt spår, så följer däraf icke, att vi redan äro framme vid målet. Ju mera man fördjupar betraktelsen, desto starkare blir intrycket, att icke heller denna kungl. proposition betecknar ändstationen. Den torde med alla sina företräden visa sig vara blott en genomgång — som vi hoppas, den sista — till en i allo lycklig, för alla parter fullt tillfredsställande lösning af malmfältfrågan i Norden.

Då jag nu går att påvisa de brister, som efter min mening ännu vidlåda förslaget till öfverenskommelse mellan staten och de enskilda bolagen — ur den stats- och nationalsynpunkt, som bör vara mitt enda rättesnöre i denna sak —, så skall ingen ingående granskning komma i fråga. Mycket kunde eljest framställa sig till eftertanke, utanför själfva grundlinjerna. Man kunde till exempel ifrågasätta möjligheten af att svensk sjöfart betingades vissa företräden vid utfrakten. Jag skall dock icke uppehålla mig vid sådana, i förhållande till förslagets hufvudtankar underordnade frågor. Jag betraktar dem som dylika »speciella önskningsmål i ena eller andra afseendet», om hvilka föredraganden i statsrådet

med rätta yttrar (s. 98), att de böra vika gentemot de stora synpunkterna. Hvad som här skall anmärkas är endast sådana omständigheter, hvilka i anmärkarens tanke göra förslaget i dess nuvarande skick oantagligt, därest vi icke skola löpa större risker å ena sidan än vi vinna fördelar å den andra.

Tre sådana omständigheter hafva under studiet af regeringens förslag framställt sig.

Den första knyter sig närmast till namnet *Svappavaara*. I kungl. propositionen n:o 44 till 1901 års Riksdag hänsköt regeringen till Riksdagen frågan om koncession å en järnvägsförbindelse mellan Kiruna och Svappavaara, hvarmedelst vederbörande bolag önskade frakta ända upp till $1\frac{1}{2}$ million ton järnmalm om året, för vidare befordran på riksgränsbanan till Narvik. Koncessionen tillstyrktes under vissa betingelser, i Riksdagens skrifvelse n:o 85 samma år. I detta skick ligger den frågan ännu. Under sådana förhållanden måste staten anses stå i förbindelser till Svappavaarabolaget, som ingen regering lär kunna helt undandraga sig att honorera, så snart bolaget kan uppvisa, att det ställt sig de angifna villkoren till efterrättelse. Antaga vi då, att dess rätt till utfrakt begränsas till 1 million ton — som ju ock i dagarna lär hafva af bolaget föreslagits — så skulle emellertid, då därtill komma Kirunas 3,3 millioner efter detta förslag, riksgränsbanan belastas med en trafikbörda upp till 4,3 millioner ton; i själfva verket ännu mera, alldenstund medeltalet, 1 million ton, icke kan vinnas utan något därutöfver under vissa år. Men banans transportförmåga räknades ännu 1903 upp till blott 2,7 millioner och torde i närvarande tid icke få skattas mycket högre än till $3\frac{1}{2}$.

Hvar och en torde inse, i hvilken grad det nu föreliggande problemet kompliceras genom detta förhållande. Staten får icke ingå på villkor, som träda andra trafikanters rätt för nära och skapa ett faktiskt monopol åt Kirunabolaget, i strid med ingångna förbindelser såväl som med regeringsformens § 60, sista punkten. Uppenbarligen skulle sålunda ett antagande af regeringens förslag inom kort ställa staten inför ett alternativ, hvarom förslaget själf icke har någon antydning: att göra riksgränsbanan dubbelspårig eller att inköpa Svappavaara. I förra fallet lär affären gå lös på 7—8 millioner — förutom de nya 10 millioner, som erfordras redan för öfvertagande af den föreslagna driften åt Kirunabolaget —, i det senare har man nu nämnt siffran 10 millioner. I förra fallet skulle förhållandet till Norge, som i föreliggande förslag lämnats ur räkningen, änskönt Norge ju alltid har i sin hand att kullkasta våra beräkningar med banan, kunna ge anledning till obehagliga öfverraskningar; i senare fallet skulle staten en-

dast få ett nytt dödt berg att rufva på i många år, vid sidan af Mertainen och Ekströmsberg och de andra, som Kirunabolaget nu skulle helt afstå.

Det synes sålunda uppenbart, att här föreligger ett förhållande, som måste utredas. En öfverenskommelse med andra stortrafikanter å banan — och väl äfven med norska staten — synes böra åtfölja öfverenskommelsen med Kirunabolaget, om staten skall äga trygghet för framtida efterräkningar.

Den andra stora betänkligheten gäller den klausul, som under hela kontraktperioden fritager bolaget från tyngden af en »*exporttull* eller annan påлага eller afgift af hvad slag det vara må» (§ 18) på järnmalm. Denna bestämmelse är för en tid framåt öfverflödiggjord genom fjolårets tyska handelstraktat, ty redan där har svenska staten afstått från tanken på exporttull. Men i samma ögonblick utrikestraktatens bestämmelser förlorat sin kraft med sista dagen af år 1910, i samma ögonblick skulle den här föreslagna inrikestraktatens nu citerade klausul uppstiga till en betydelse, som sträcker sig långt utanför malmbolagets intressesfär och malmsfrågan allena.

Det torde ännu vara i färskt minne, hurusom vid fjolårets riksdag starka betänkligheter yppades emot de intima förbindelser med en öfvermäktig storindustri, som skulle följa i och genom handelstraktaten med tyska riket. Dessa betänkligheter afvisades af traktatens anhängare med ett stående skäl: det gällde blott en tid af 4¹/₂ år, sedan skulle vi stå fria och fullrustade till nya underhandlingar. Men hvar skulle vi då få styrkan i vår rustning? Jo, svarades det, i en reviderad tulltaxa och en återvunnen rätt öfver malmtullen. Att hufvudvikten här ligger på det sistnämnda momentet, behöfver icke mera bevis, än att de tyska underhandlarne visade den stramaste omedgörlighet just på denna punkt. Det har nämligen upplysts, att de gjorde Sveriges eftergift i fråga om malmtullen till en bestämd förutsättning, utan hvilken de öfver hufvud icke ville inlåta sig på några eftergifter. Tyskland betraktade alltså år 1906 malmtullen som vårt farligaste vapen i den diplomatiska striden och det finnes intet som helst skäl att antaga, att det i denna punkt skall ha ändrat åsikt år 1910.

Om vi nu, såsom här är föreslaget, bevilja de svenska säljarne af Kirunamalm restitution på en eventuell exportpåлага i ett minst 25-årigt kontrakt, så har denna restitution gifvetvis också för de tyske köparne samma karaktär som befrielse från tullen. Följden blir, att vi år 1910, då vi gå till återupptagande af förhandlingarna med Tyskland, träda inför detsamma *utan* det enda vapen, som Tyskland år 1906 verkligen respek-

terade; vi ha till äfventyrs i vår hand en förbättrad tulltaxa, men detta kunna tyskarne se med skäligen likgiltighet, då den icke hägnas af malmtullens skarpt bitande svärd.

Vår slutsats kan alltså icke blifva någon annan än den, att svenska statens eftergift gentemot de inhemska malmbolagen i fråga om malmtullen innebär tillika en på förhand gjord eftergift gentemot de tyska underhandlare, som i sinom tid skola anhålla om förlängning af handels-traktaten. Det betyder, att vi skulle kasta bort vår enda verkliga trumf i det internationella spel, där insatsen med sanning kan sägas vara landets framtida ekonomiska själfständighet.

Härmed föras vi in i den tredje och största betänkligheten mot det föreliggande förslaget. Den knyter sig till bestämmelserna om *exportens ökning* och villkoren därvid.

Den föredragande departementschefen betonar starkt, att »alla sträfvan den böra riktas på att förverkliga detta mål», att förädla malmen inom landet. Han finner emellertid, att en åderlåtning af 75 millioner ton ur Kirunavaara under 25 års tid icke skall »äfventyra den nationalrikedom, som vi äga uti ifrågavarande malmfält», och han anser, att alla national-ekonomiska intressen böra vara tillgodosedda genom de åtföljande bestämmelserna om bolagets plikt att tillhandahålla inhemska järnförädlare deras behof af råvara samt om statens äganderätt till de smärre järnbergen.

Man måste vara regeringen tacksam för detta officiella betonde af den nationalekonomiska synpunktens primat i vår inrikespolitik. Principiellt skall det icke heller förnekas, att vår nationalrikedom på malm är nog stor att kunna bära en årlig förlust af 3 millioner ton, äfven i en längre tid. Men då man anser sig ha gjort nog för det nationalekonomiska intresset genom att reservera den inhemska järnhandteringen en stadig *tillgång* till råvaran, då synes här föreligga en lucka i tankegången, hvaraf det allvarligaste och för landet mest ödesdigra missförstånd kan bli följden.

Den svenska järnindustrien kan nämligen icke lefva på blotta tillgången af malm. Det fordras en annan nödvändig förutsättning därjämte. Detta andra är *efterfrågan* på produkter af denna malm. Den kungl. propositionens afgörande svaghet är, att den öppnar tillgången men stänger efterfrågan.

Ty hvem skulle i vårt land efterfråga råmalm i och för storindustriella anläggningar, om icke bolaget själf gör det? Hvem annan har så stark ryggb och så vidsträckta förbindelser för att våga de stora kostnader, som här äro af nöden? Det torde stå utom allt tvifvel, att den ende möjlige efterfrågaren på svensk järnmalm till svensk förädling, under

de genom det föreslagna kontraktet skapade förhållandena, skulle vara det stora malmbolaget själf, hufvudägaren af denna nationalrikedom. Vi ha också redan hört talas om planer från detta håll att till förädling använda såväl Trollhättans vattenkraft som Skånes fossila bränsle. Men det är all fara värdt, att dessa vackra och fosterländska planer komma att för evigt skrinläggas, därest bolaget nu beviljas en ökad export upp till 3 millioner ton. En affär kan och skall endast drivas efter affärssynpunkter; och det vore ur affärssynpunkt orimligt att engagera sig i vidtutseende osäkra spekulationer, då man har den säkra, stora vinsten så godt som i handen. Hvem ger sig ut på skattegräfvarens äfventyr, då guldflo den rinner förbi ens fötter?

Här är platsen att anmärka, att man i allmänhet knappast gör sig en riktig föreställning om hvad denna ökning af exporten betyder för bolaget under förhandenvarande konjunkturer. Enligt uppgifter från årskiftet stod den bästa järnmalmen i 24 kronor per ton cif och till och med däröfver. Senaste noteringen på Londons börs angifver (enligt »The Iron and Coal Trades Review» för den 5 i innev. månad) för Kiruna- och Gellivare-malmer värden, som i svenskt mynt motsvara från 20,²⁵ upp till 23,⁸⁵ kronor; och den har varit fast länge. Räkna vi nu med det allra lägsta af dessa värden, så belöper sig ökningen (från nuvarande 1,2 mill. till 3 mill.) i alla fall till den svindlande summan af öfver *trettiosex* millioner kronor om året. Med den högre siffran äro vi uppe i mycket nära *fyratio* millioner. Detta är det *tillägg* till bolagets omsättning, som det står i statens fria hand att skänka detsamma, och som det nu är frågan om. Till yttermera upplysning af affärstransaktionens betydelse för ena parten torde kunna lända, att alla brytnings- och utfraktskostnader för bolaget — enligt tillgängliga upplysningar, hvilka jag dock icke varit i tillfälle att alltigenom kontrollera — icke för närvarande (frakten till riksgränsen beräknad till 2,⁶⁴ kronor per ton, som i regeringens förslag) bestiga sig till mera än allra högst 10—11 kronor per ton, d. v. s. ungefär hälften af dess kontanta värde. Siffrorna torde ägna sig att bestyrka vårt antagande, att det exporterande bolaget icke lär utan nödtvång komma att förspilla tid och tillfälle med riskabla experimenter i Trollhättans vatten eller Skånes kolförande formation. Måhända kunna samma siffror också kasta något ljus öfver frågan, i hvilken mån staten verkligen skulle göra en tillbörlig vinst vid denna öfverenskommelse — liksom också öfver frågan, i hvilken mån regeringens antagande af endast 3 kronors nettovinst per ton, med de viktiga beräkningar om grufvornas inlösning som därpå stödas, är med sannolika förhållandena öfverensstämmande.

Men om vi befara, att ett antagande af detta förslag skulle stänga inhemsk efterfrågan på malm, så har denna farhåga äfven en annan och ännu allvarligare grund. Vi, som å fäderneslandets vägnar måste yppa betänkligheter mot en långt ökad malmexport, göra det icke i blindo. Vi finna icke problemet löst medelst en enkel jämförelse mellan den årliga exporten och bergens förmodade malm mängd, så viktig och grundläggande en sådan utredning än i och för sig är. Vi följa med vår betraktelse den exporterade malmen ut i världen och se efter hvad det blir af densamma. Ginge den nu till länder och folk, som själfva för egna behof konsumerade den, då kunde vi måhända trösta oss med handelsvinsten, ty då kostade den oss ingenting extra, mer än möjliga förhoppningar på nya marknader för vårt förädlade järn. Men malmen går icke sådana vägar. Den söker sig i stället till ett storindustriellt utländskt område, där den förvandlas till järn- och stålprodukter; i denna förädlade form går den åter ut på handelsmarknaden, och kommer så tillbaka till oss, till hemlandet, för att med sin öfverlägsna konkurrensförmåga dräpa våra hemmatillverkade produkter. Sålunda hotar malmexporten att kosta oss extra vår egen järnmarknad. Ingen inhemsk produktion synes i längden kunna lefva i denna konkurrens, som vi själfva mata med råvaran. Den ökade exporten *kan* innebära, att vi omsmida Kiruna till ett dödande vapen mot vår egen järnindustri.

Man tror måhända, att detta är allena lekmanfantasier. Jag skall då citera följande uttalande:

»Tysk basisk bessemer och dito basisk martin, till hvilkas framställande dessa svenska malmer hufvudsakligen användas, utgöra vårt eget järns farligaste konkurrenter. Visserligen är det sant, att våra järnverk nu för tillfället ej hafva synnerlig kännning af detta, utan hafva fullt upp med arbete, men vi befinna oss nu i en stigande ekonomisk våg, och samma lag gäller nog för framtiden som hittills, att i det ekonomiska lifvet på bölja följer vågdal, och när — kanske snart — fallandet infinner sig, kommer i detsamma den af svensk billig malm stadgade tyska konkurrensen troligen att verka alldeles förintande på den svenska järnhandteringens afsättning, så inom som utom landet. Våra verksägare bli ruinerade och våra järnarbetare utan bröd.

Praktiskt om ock ej juridiskt taget har denna malmexport redan bragt vårt Sverige i ett visst vasallförhållande till Tyskland, och djupare och djupare sjunka vi ned i detta med hvarje år, malmexporten får fortgå. — — —

Jag kan ej se annat, än att malmexporten bringar Sverige i ett lydlands ställning, utan att medföra åt detsamma lydlandets förmåner af vid behof sin herres hjälp och skydd.»

Den som talar så är *E. G:son Odelstierna*, professor i metallurgi och hyttkonst vid Kungl. Tekniska Högskolan, således en auktoritet af första ordningen i allt som berör sakens tekniska sida. Hvar och en, som med öppna ögon ser sig omkring i världen nu, skall också nödgas erkänna, att hans utrikespolitiska bekymmer *icke* äro blotta väggspöken.

Skall man nu förstå oss? Vi drömde, att från Kiruna skulle utgå en svensk storindustri, mäktig att höja vår folkstock och skapa oss ett nytt anseende i världen. I drömmens ställe bjuder man oss en verklighet, där från samma Kiruna falla skuggor öfver vårt framtida oberoende, ty utan ekonomisk själfständighet finnes i verkligheten ingen politisk själfständighet. Vi äro numera i allmänhet icke vana att tänka utrikespolitiskt: under unionens och fredens långa försoffning hafva vi slappnat i medvetandet af att äfven vårt folk är en medlem i en större folkfamilj, underkastad världshistoriens allvarliga lagar. Därför är det fara värdt, att vårt gamla fria land, allt under det vi i sorglöshet pyssla med våra mer eller mindre elakartade invärtes krämpor, oss ovetande glider in i ställningen af koloni till en stormakt . . .

Så stor är denna fråga, då man följer den utanför de privata och närmast liggande intressenas mark. Hvad blir under sådana omständigheter statens och bolagets vinst af exporthandeln? Föga annat än subsidier från främmande makt till ett lydland. När man därtill tröstar oss med bolagets vinst såsom en nationalekonomisk tillfredsställande kapitalbildning, så bör man icke undanhålla allmänheten den upplysningen, att en mycket betydande del af denna »nationalvinst» icke ens i formell mening »stannar inom landet»; af listan på aktieägare inhämtas nämligen, att det inhemska bolaget till mycket väsentlig del består af utländske män. Hela denna nationalvinst har för öfrigt en egendomlig karaktär, som alltför litet beaktats. Vi underskatta ingalunda betydelsen af kapitalbildning i vårt fattiga land; men vi kunna icke heller blunda för att dessa förvärfskällor mera komma enskilde män än de arbetande massorna till godo, att de alltså öka svealget mellan fattiga och rika, utan säkerhet för att de på samma gång bereda nya arbetstillfällen och existensvillkor för den växande befolkningen. Vinst på malmexport i stället för vinst på industri — det är i sanning stenar i stället för bröd!

Med de åsikter, som här utvecklats, kan man gifvetvis icke finna Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition så gagnelig eller ens oskadlig för landet, att den bör oförändrad antagas. Frågan blir då, hvad som skulle kunna förbättras.

Att en öfverenskommelse bör komma till stånd med ändring i 1898 års kontrakt, synes äfven ur statens synpunkt nyttigt och önskvärdt, om också statens intresse däraf nu måste framstå som ojämförligt mindre än bolagets. Att en sådan öfverenskommelse icke kan tänkas utan förhöjning af exporten, ligger äfvenledes i klar dag. Och att den nu beträdda linjen för en dylik uppgörelse är den relativt bästa, har jag ofvan för egen del sökt visa. Eftertanken begränsas alltså till att råda bot på de trenne hufvudanmärkingar, som här tillika framställts.

Hvad då först angår Svappavaara-affären, så torde den icke möta några öfverstigliga hinder, ehvad de bägge bolagen skola få maka åt sig något vid utfrakten eller saken kan på annat sätt ordnas. Hvad angår malmtullens betydelse för handelstraktaten, så erbjuder sig ju närmast den utvägen att nu ordna förhållandet till bolaget endast provisoriskt och vänta med den definitiva uppgörelsen, tills staten samtidigt kan underhandla med bägge kontrahenterna, både malmsäljare och malmköpare. Men å andra sidan är detta kanske icke alldeles nödvändigt. Vi kunna dock icke fästa en så öfvervägande vikt vid själfva formen tull på exportmalm. Det finnes andra former att reglera exporten med samma effektivitet, de må nu sökas i fraktsatser, i »utdelningar på preferensaktier» eller måhända på ännu andra håll. Hufvudsaken är, att bolaget icke förlorar alla andra intressen än det att vara furnissör åt våra utländska konkurrenter. Hufvudtyngden ligger alltså på den sist framställda anmärkingen.

Det är alldeles klart, att bolaget snarast möjligt skall gå ut till gränsen af den medgifna exportmängden, om vägen dit är gen och jämn, ty dess vinst växer med omsättningen. För att kunna påräkna bolagets intresse för den inhemska järnhandteringen synes man alltså böra reflektera på åtgärder, som icke rent premiera den starkare exporten. Skulle man här kunna tänka sig ett slags progressiv royalty, d. v. s. en afgift i stigande skala, procentuellt drygare ju mera malm som tages i anspråk för export inom öfverenskommelsens ram? Eller skulle man hellre tänka på kontraktsenliga förpliktelser för bolaget att själf besörja inhemska tillverkning af en del råvara, i proportion till hvarje års exportkvantitet? Med sådana bestämmelser skulle udden åtminstone till någon del brytas af våra nationalekonomiska invändningar; de utländska konkurrenterna skulle icke lika bekvämt få vapen emot oss, den inhemska järnförädlingsindustrien skulle känna åtminstone någon lättnad undan det hotande trycket.

Men det är icke en enskild mans sak att angifva lösningen på så vidtomfattande spørsmål, äfven om han därtill ägde större förutsättningar än jag. Hvad jag här velat framhålla och nu tror mig ha uppvisat, är att frågan *icke är i det läge, att den kan anses mogen för ett afgörande nu*. De framställda spörsmålen kräfva tid för att utredas. Vi stå inför ett beslut af större bärvidd än i den kungl. propositionen synes förutsatt; kanske äro de här uttryckta farhågorna öfverdrifna, kanske äro våra möjligheter mera begränsade — må vi i hvarje fall ge oss tid att öfverväga och granska dem, innan det är för sent!

i

En trängande politisk nödvändighet bjuder alltså att uppskjuta frågan. Men dessutom skulle med ett uppskof vinnas tvenne nya, positiva och synnerliga fördelar.

För det första finge vi då tid till en *nogare inventering af malm-tillgångarna*, såsom vid denna riksdag från olika håll i icke mindre än 5 motioner föreslagits. En sådan inventering bör gifvetvis föregå en uppgörelse med bolaget och icke komma efter. Vi ha ofvan ingalunda förnekat betydelsen af att landets malmkapital sålunda blir närmare känt, äfven om vi icke kunnat finna malmproblemet uttömdt därmed. Och med all aktning för de utmärkta fackmän, som regeringen här rådfrågat, kan man dock icke bilda sig ett bestämt omdöme öfver så invecklade frågor på en enda mans utsago. Den bör åtminstone underställas andra fackmäns granskning. Det torde icke få anses lämpligt, och är icke heller vanligt, att fatta politiskt vidtutseende beslut på grundval af en så beskaffad utredning. De olika resultat, hvartill den här af oss åberopade auktoriteten, professor Odelstierna, och den i regeringens proposition åberopade auktoriteten, öfveringenjör Brinell, i hufvudsaken kommit, gifva här en lärorik och allvarlig fingervisning. Vi tillsätta stora kommittéer för rätt oväsentliga saker; skulle verkligen malmfrågan, som innesluter en stor del af landets framtid på godt eller ondt — skulle denna fråga icke anses förtjäna en lika omsorgsfull utredning?

För det andra blir tid till en *omsorgsfull behandling äfven vid Riksdagen*. Vi tillsätta *särskilda utskott* för ångpanne- och stadsplanelagar — skulle vi verkligen icke anse malmfältfrågan värd samma uppmärksamhet af Riksdagen? Det är med en känsla af beklämning man åter ser denna stora fråga trängas på Riksdagens bord med en massa andra frågor, vid en framskriden tidpunkt af riksdagsarbetet, då det bland annat icke längre finnes möjlighet att bereda henne en särskild utskottsbehandling. Man kan knappast värja sig för det intrycket, att frågan i sin föreliggande

form ännu icke tål vid fullt ljus, och föregående utredning har måhända i någon mån kunnat befästa ett sådant intryck.

Jämte dessa rent praktiska förmåner af en betänketid skulle ett uppskof också ägna sig att rubba tron på vissa legender, som nu hålla på att lägga fjäll för våra ögon med afseende å parternas förhållande till hvarandra i denna sak. En sådan legend innehålles i den ofta framkomna jämförelsen med de sibyllinska böckerna: öfverenskommelsen skulle hvarje gång kosta staten mycket mera än vid föregående tillfälle. Man borde dock draga sig till minnes, att statens goda köpeskillning i 1902 års förslag åtföljdes af en bestämmelse, enligt hvilken bolaget skulle kunna exportera 2 millioner ton malm om året i 40 års tid emot en afgift af allena 775,000 kronor. Man torde numera kunna se, att denna ställning skulle för *bolaget* varit ekonomiskt fördelaktigare än någon som sedermera bjudits; liksom man redan är ense om att fjolårets anbud från statens sida var för bolaget fördelaktigare än årets. Den sibyllinska sagan torde således vara minst lika lärorik för andra parten som för staten. Det torde också vara tid att moderera den synpunkt, enligt hvilken statens ställning till bolaget skulle vara svarandens emot en kärke eller supplikantens gentemot en mecenat. Den föregående framställningen torde kunna bidra till en rätt uppskattning af hvar det största intresset af en uppgörelse finnes. Att staten skulle sitta med bara hackor och bolaget med bara trumf i detta spel — det är en föreställning, som är mycket gynnsam för den senare parten, men som endast kan förklaras genom den öfvervärdering af *enskild rätt i förhållande till allmän rätt*, som alltför länge snedvridit rättsuppfattningen här i landet.

Men om således ett *uppskof för nödvändiga utredningar* synes påkalladt lika mycket af principiella som af praktiska skäl, så kan det icke vara för någon fördelaktigt att det göres längre än nödvändigt. Redan hänsyn till regeringens energiska arbete, hvarigenom frågan kan anses vara bragt på rätt bog, synes för öfrigt betinga ett positivt resultat vid årets riksdag. Detta kan då endast utgöras af ett uttalande af Riksdagens önskan att i god tid vid nästa möte få motse ett nytt förslag, fotadt på i hufvudsak liknande grunder, men med större aktgifvande på de synpunkter, som här utvecklats. Att sålunda hänskjuta frågan till Riksdagen 1908 finner en ytterligare motivering därutinnan, att det innevarande år synes utsikt till rösträttsfrågans lösning, hvarefter den ena hufvudfrågan i vår nuvarande politiska situation ju ej längre skulle distrahera uppmärksamheten från den andra. Liksom hvar dag har sin plåga, må hvarje riksdag ha sin stora fråga: 1907 rösträtten, 1908 malmfalten. Då kunna folkets representanter ägna dem hvar i sin tur den koncentrerade upp-

märksamhet som vederbör, och det skall icke ens med ett sken af rätt kunna sägas, att de lekt blindbock med landets framtid.

För att ytterligare markera den bestämda föresatsen att icke draga ut på tiden längre än till nästa år, och tillika visa all världen att inga andra hänsyn här inverka på Riksdagens beslut än omsorgen om landets uppenbara välfärd, torde Riksdagen böra uttala, att den icke har något emot att malmexporten under innevarande år ökas med de 150,000 ton, som omnämnas i nu föreliggande kontrakts § 8, mom. 3, dock under förutsättning att ingen fraktlindring kommer i fråga. Om regeringen härtill gifver sitt bifall, så vinner ju bolaget för detta år i det närmaste det samma, som det skulle vunnit om kontraktsförslaget antagits. Frågan måste alltså äfven ur bolagets synpunkt anses ha fallit framåt. Det enda element, som med skäl kan klaga, att man vid en sådan uppgörelse icke tillvaratagit dess intressen, är — spekulanterna i bolagets värdepapper. Denna klagan anser jag mig emellertid kunna gå med tystnad förbi.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt — och då riksdagsordningens § 55 synes kräfva, att frågan om malmexportens ökning under innevarande år blir föremål för en särskild hemställan — får jag här värdsamt föreslå,

att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts proposition n:o 107, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i såvidt möjligt god tid vid nästa riksmöte till Riksdagen inkomma med ett nytt förslag till öfverenskommelse angående de norrbottniska malmfälten, fotadt på i hufvudsak liknande grunder, men med aktgifvande på andra trafikanters rätt till begagnande af järnvägen Kiruna—Riksgränsen samt med ökad uppmärksamhet på risken för landets egen järnhandtering af en stor järnmalmsexport.

Stockholm den 9 april 1907.

Rudolf Kjellén.
